

Musíme si ale uvědomit, že i když negativní důsledek nespadá do intencí činitele, či je pouhým vedlejším efektem nějakého jinak vznešeného cíle, zůstávají ve hře další morální úvahy. Obvykle není správné – protože to není spravedlivé – požadovat po někom, aby sdílel tíživé důsledky aktu, z něhož budou mít prospěch pouze ostatní. Takže i kdyby odebrání orgánů od bezdomovce pro záchranu mnoha životů nebylo příkladem jeho přímého zabití, bylo by i tak zcela nespravedlivé požadovat od něj, aby obětoval své orgány či život ve prospěch lidí, vůči kterým nemá žádné povinnosti a od nichž nezíská žádné výhody.

Podobně se zdá evidentně nespravedlivé odebírat lidským jedincům v embryonálním stadiu, kteří jsou nevinní jako nikdo jiný, to, co je nutné pro jejich život ve prospěch neznámých lidí, k nimž embryo nemá žádný vztah a od nichž nikdy nic nezíská. Dokonce, i kdyby to byli rodiče embrya, kdo může získat nějaký prospěch, přesto nás udeří do očí asymetrie a nespravedlnost celé situace: nakonec jsou to přece rodiče, kdo mají zodpovědnost za děti, jež zplodili, nikoli naopak. Využití dětí jejich rodiči, dokonce i v embryonálním stadiu, se opět zdá hrubě nespravedlivé vůči těmto nejzranitelnějším členům lidské rodiny.

Můžeme proto uzavřít, že i kdyby nějaké případy embryonálního výzkumu, jejichž důsledkem je smrt embryí, nepředstavovaly případy záměrného zabíjení, přesto by to i nadále bylo nespravedlivé, neboť by se jednalo o nespravedlivé břemeno uvalené na nevinnou lidskou bytost. Docházíme tudíž k závěru, že destruktivní výzkum na lidských embryích nelze morálně ospravedlnit: lidské bytosti mají morální právo nebýt záměrně zabity ve prospěch ostatních. Toto právo lidským bytostem náleží na základě toho, čím jsou, totiž stvoření s rozumovou přirozeností, nenáleží tedy jen některým a jiným zase ne: náleží všem lidským bytostem a náleží jim od okamžiku jejich vzniku. Je to *lidské* právo.

ZÁVĚR

Na stránkách této knihy jsme obhajovali tři důležitá tvrzení, všechna velmi podstatná pro správné pochopení etiky výzkumu embryí. 1. Lidská embrya jsou lidské bytosti, podobně jako každý produkt úspěšného oplození. 2. Čtenáři a autoři této knihy, a všechny ostatní bytosti, které jsou esenciálně jako my, jsou lidské bytosti, nejsme netělesné duše a třebaže jsme samozřejmě osoby, nelze tento fakt interpretovat, jako kdybychom byli něčím jiným než lidskými bytostmi. Přesněji řečeno, všechny lidské bytosti jsou osoby od samého počátku své existence, protože lidské bytosti vedou personální životy. 3. Protože každá lidská bytost je osobou, disponuje absolutními lidskými právy, včetně práva nebýt záměrně zabita.

Z těchto tvrzení vyplývá, že jakýkoli vědecký výzkum prováděný na lidských embryích ničí jejich život či poškozující jejich zdraví je špatný, nemorální, nespravedlivý. Žádný vědec či kdokoli jiný by se neměl vědomě angažovat v aktivitách, které úmyslně ohrožují život či zdraví lidských bytostí v libovolném vývojovém stadiu či za libovolných podmínek.

Tento závěr však otevírá mnoho důležitých otázek; tři z nich budeme charakterizovat jako politickou otázku, technologickou otázku a kulturní otázku. Otázky jsou komplexní a navzájem propojené a nemůžeme doufat, že se jim budeme adekvátně věnovat v závěrečné kapitole. Rádi bychom však naznačili směry, kterými by se odpovídající odpovědi na tyto otázky měly ubírat. V následujících řádcích se jim budeme věnovat a jako odpověď předložíme několik návrhů, které nás, jak věříme, v naší zemi přenesou dále na cestě ke spravedlnosti pro každý raný lidský život.

Politická otázka

Kritická politická otázka, která vyvstává z naší diskuze, zní následovně: je-li dáno, že destruktivní výzkum na raných lidských bytos-

tech představuje formu neoprávněného zabíjení, jaká by měla být adekvátní odpověď ze strany státu? Otázku ztěžuje popularita politických teorií, podle nichž by bylo chybné, kdyby stát zakázal embryodestruktivní výzkum, i kdyby soud, že tento výzkum je morálně špatný, byl správný. Podle těchto teorií, které jejich obhájci označují jako „politický liberalismus“, je špatné, když stát zakazuje činnost, o níž panuje vážný či „rozumný“ morální nesoulad, či která je pro jednotlivce významná při určování jejich vlastního osobního životního smyslu a hodnot. Vůdčí političtí liberálové tvrdí, že je chybné omezovat základní svobody na základě soudů odvozených z „všezahrnujících“ náboženských či filozofických doktrín, dokonce i když jsou tyto soudy pravdivé.¹³¹

V první kapitole jsme uvedli tvrzení Lee Silvera, podle kterého jsou naše názory a argumenty ve své nejhlubší podstatě náboženské povahy. Podobně Ronald Green píše ve své knize *The Human Embryo Research Debates*, že „prolife“ stanovisko má své nejhlubší kořeny v náboženství. Z toho podle obou autorů plyne, že žádné stanovisko zastávající se embryí nemůže sloužit jako platné východisko pro legislativní proces, protože by se porušilo oddělení církve a státu.

A přesto: co by mohlo být zjevnější dezinterpretací základních tvrzení této knihy? Založili jsme je na výsledcích vědy a na morální filozofii, to je pravda. Ale ani jednou jsme se neopírali o zjevenou náboženskou nauku či církevní autoritu jakéhokoli typu. Pokud existují náboženské předsudky, zcela jistě se nedají nalézt v této knize, nýbrž v argumentačních strategiích těch, jejichž nepřátelství vůči náboženství způsobuje, že vidí jeho vlivy prakticky ve všech soudech, které nezapadají do jejich vlastních přesvědčení či preferencí. Je pošetilé tvrdit, že naše a podobné argumenty si nezaslouží prostor ve veřejné diskuzi o embryích, protože platí odluka církve od státu.

Podobně zavádějící by bylo tvrzení, že nespravedlnost vůči embryím je pouze „soukromou“ záležitostí, která není vhodná pro veřejnou politiku. Podobná tvrzení jsme samozřejmě mohli slyšet o potra-

¹³¹ Srov. RAWLS, J., *Political Liberalism*, Columbia University Press, New York 1993.

tech. V odpovědi můžeme uvést dvě věci: zaprvé (a platí to i o potrattech), lze těžko pochopit, proč by jakákoli forma zabíjení lidských bytostí měla být správně považována za „soukromou“ záležitost. Z povahy věci vyplývá, že zde máme dva lidské jedince a kromě toho, v tomto konkrétním případě, jeden z nich nedal svůj souhlas. Ještě důležitější je fakt, že zabíjení ve své nejhlubší podstatě představuje narušení nejzákladnější formy společenství přístupné lidským bytostem, společenství, které je ještě nepochopitelné, nicméně nevyhnutelné „veřejné“.

Zadruhé, na rozdíl od potratů je zabíjení embryí z důvodu výzkumu v mnoha evidentních ohledech veřejnou záležitostí: navrhuje se, aby se embryodestruktivní výzkum prováděl prostřednictvím veřejných peněz, ve veřejných zařízeních, příslušníky veskrze veřejné vědecké profese. Nejedná se o otázku osobní volby, ale veřejné politiky; tvrdit, že jde o chráněnou soukromou oblast je absurdní.

Podle jiné a mnohem promyšlenější varianty těchto názorů, která má své kořeny v díle pozdního Johna Rawlse, nemusí být nějaký názor zakotven v náboženství či privátní sféře, aby byl oprávněně vyloučen z veřejné sféry a politické diskuze. Podobně ale k tomu, aby se tento názor stal základem veřejné politiky nepostačuje, že je jeho pravdivost přístupná přirozenému rozumu. Podle obhájců tohoto přesvědčení není relevantní pravdivost, rozumnost či nejlepší zdůvodněnost závěru, jež zde obhajujeme. Důležité spíše je, jak v obhajobě práva na potrat argumentuje Judith Jarvis Thomsonová, že obhájci tohoto práva nejsou „nerozumní“ ve svém nesouhlasu s tvrzeními zastánců práv nenarozených dětí.¹³²

Z těchto důvodů se dochází k závěru, že naše názory nelze obhajovat „veřejnými důvody“. Jejich zastánci jsou proto sami nerozumní ve své snaze učinit z nich základ pro veřejnou politiku.

Souhlasíme s tím, že veřejné důvody představují důležitou hodnotu ve veřejném rozhodování. Politická rozhodnutí by neměla být přijímána na základě neveřejných informací známých pouze vyvole-

¹³² Srov. THOMSON, J. J., „Abortion“, *Boston Review* 1995: <http://www.bostonreview.net/BR20.3/thomson.html>.

ným, ani by neměla podporovat privátní či exkluzivně sektářské případy. My jsme se však neopírali o podobné důvody, ani jsme takové důvody nerozvíjeli. Tvrzení uváděná v této knize musí dobře obstát při jakékoli přijatelné interpretaci veřejného důvodu. Jaký význam může mít tvrzení, že skutečnost „rozumné neshody“ ukazuje, že naše argumenty nespádají do sféry veřejného důvodu?

Někdo může tvrdit, že každý morální či politický nesoulad je rozumný jednoduše proto, že neexistují pravdivé pozice či korektní argumenty. Takové stanovisko by bylo jasným případem relativismu. Jenže relativismus může těžko být základem, na kterém lze budovat správnou politiku: je-li každá pozice stejně dobrá jako jiné, a jsou-li všechny pravdy stejné, potom se zdá, že jediné hrubá síla se může stát základem pro politický soulad a rozhodování. To je ale v naprostém rozporu s uváděnými záměry zastánců politického liberalismu, kteří si přejí zajistit spravedlivý základ pro politickou debatu a rozhodování.

Druhá interpretace rozumné neshody může vypadat třeba následovně. Také rozumní lidé občas dělají chyby a nutně to znamená, že se dopouštějí morálního prohřešku. V některých záležitostech se obtížně uplatňuje rozumové hodnocení. A navíc, i lidé, kteří se obecně chovají rozumně, mohou být někdy ovlivněni svými předsudky či předchozími zájmy, aniž by to významným způsobem kompromitovalo jejich morální charakter. Tím rozhodně neříkáme, že pokud s námi někdo nesouhlasí, je špatný člověk či že bychom ho neuznávali jako rozumného člověka. Lidé dobré vůle – rozumní lidé – prostě dělají chyby, ať již morální či jiné povahy.

Z celého srdce souhlasíme, že rozumní lidé spolu mohou nesouhlasit, často bez morální viny. A souhlasíme, že dokonce i když je nesouhlas výsledkem předsudků či zájmů, nemusí zpochybňovat jejich osobnostní charakter. Tuto knihu jsme napsali právě proto, že uznáváme skutečnost rozumné neshody. Představuje pokus o diskuzi s těmi osobami dobré vůle – našimi kolegy, spoluobčany, přáteli –, kteří sice nesdílejí naše stanoviska, o nichž si ale myslíme, že jsou otevření rozumným argumentům. Podobně doufáme, že i my jsme

otevření rozumným argumentům: budeme naslouchat námitkám vůči našim stanoviskům a odpovídat na ně, připouštíme také možnost, že jsme někde v průběhu naší obrany embryonálního lidského života udělali chybu.

Jaké jsou však politické důsledky tohoto našeho uznání? Nakolik víme, jediným důsledkem je to, že občané obecně, včetně nás a našich posluchačů, by měli v rámci obhajoby svých myšlenkových pozic zachovávat zdvořilost a respekt k druhým a hájit co nejpřístupnější řešení politických problémů. Neexistuje žádný důvod, proč by naše názory a názory jim podobné měly být vyloučeny z veřejné diskuze, aniž by se zvážila jejich hodnota.

Tento závěr je však pro zastánce politického liberalismu nepřijatelný. Politický liberál, obhájce Rawlsových veřejných důvodů, si totiž přeje používat tento pojem a skutečnost rozumné neshody jako nástroj k potírání jistých názorů a argumentů, aniž by musel promýšlet jejich vlastní hodnotu. Rozhodně tvrdíme, že je to značně nerozumný postoj. Co může ospravedlnit vyloučení nějakého názoru ze sféry veřejného rozhodování, bez žádného argumentu, bez důkazu, že je nějakým způsobem nedostatečný, ať již v tom, že nedospívá k pravdě, či proto, že postupuje logicky nekorektním způsobem?

Politický liberál tudíž stojí před dilematem: buď se bez důvodu odmítne zabývat hodnotou argumentů, které jsme předložili, nebo se jich bezprostředně chopí a ohodnotí je z hlediska jejich platnosti a korektnosti.

Věříme, že rozumný je pouze druhý přístup. Připustíme tedy, že bude zvolen. Věříme, že náš čtenář bude donucen připustit, že embryo-destruktivní výzkum je nespravedlivým zabitím nevinné lidské bytosti, porušením základního lidského práva. Dále bude muset přiznat, že jsme k tomuto závěru došli prostřednictvím korektní argumentace přístupné přirozenému rozumu, který se nezakládá na zjevení či nějaké esoterické nauce. Pokud tomu ale tak je, co by vlastně mohlo ospravedlnit odmítnutí použít státní moc k ochraně embryonálního lidského života prostřednictvím zákonného zákazu zabíjení embryí při vědeckém výzkumu?

Zde se přesouváme ze sféry abstraktních problémů „veřejného důvodu“ a „rozumné neshody“ k podstatné, ale velmi praktické otázce týkající se politických okolností: jaké jsou důvody existence státu, a co by měl stát udělat, aby tyto důvody naplnil?

Kolem otázek o povaze a účelu státu, podobně jako o všech otázkách položených v této knize, panuje značný nesoulad. Přesto věříme, že následující tři tvrzení o státu vyjadřují důležité pravdy a mohou si nárokovat všeobecný souhlas. Zaprvé, stát existuje proto, aby všechny své obyvatele chránil před různými vnitřními a vnějšími nebezpečími, zvláště před agresí jiných osob. Na obranu proti vnitřnímu nebezpečí má stát policejní síly, na obranu proti vnějšímu disponuje armádou.

Zadruhé, stát neexistuje pouze proto, aby chránil, ale také aby podporoval duševní a tělesnou pohodu svých obyvatel. Obvykle tak nečiní přímo, ale spíše určováním podmínek, za kterých jednotlivci, rodiny a skupiny mohou spolupracovat na jejím dosažení. Stát vytváří tyto podmínky velmi rozmanitými způsoby: staví silnice, zakládá školy, podílí se na zajištění zdravotní péče apod.

Zatřetí, hlavní účel státu, jehož se může zhostit jedině on, představuje ochrana lidských jedinců a podpora jejich psychické a tělesné pohody prostřednictvím zákona. Do značné míry proto, že zákon – díky své neosobnosti a veřejnému charakteru – umožňuje státu vykonávat obě dvě úlohy férovějším způsobem, než kdyby byly svěřeny soukromé autoritě. Právní stát (doslova vláda zákona, *rule of law*), nikoli lidé, totiž značně ztěžuje silové prosazení jedné osoby nad druhou, předpojatou ochranu životů jedněch v neprospěch druhých či rozdělení příspěvků, které umožňuje dosažení všeobecné pohody jen některým. Kromě toho veřejně a obecně promulgované zákony zaručují všem, že s nimi bude nakládáno stejně, a ujasňují, v čem tento rovnocenný přístup spočívá.

Vraťme se k našemu hypotetickému čtenáři, který si prošel všemi argumenty a získal přesvědčení o jejich platnosti. Pokud rovněž souhlasí s výše uvedenými základními tvrzeními o státu, k jakému rozumnému závěru by měl dojít? Jedině k tomu, že stát, jenž pod-

poruje či jen povoluje ničení lidských embryí ve prospěch ostatních občanů, selhává tváří v tvář své zodpovědnosti jakožto státu: selhává při ochraně svých nejbezbrannějších občanů a to ve chvílích, kdy nespravedlivě poskytuje výhody některým lidem v neprospěch jiných. Ve světle těchto úvah proto předkládáme našim čtenářům k posouzení následující návrh:

Politický návrh: Vlády všech zemí by měly zákazem embryo-destruktivního výzkumu uzákonit povinnost chránit embryonální lidský život. Jako nutný prostředek k tomu musejí trvat na zákazu finanční podpory tohoto výzkumu, případně by měly přijmout opatření zakazující embryo-destruktivní výzkum placený z peněz daňových poplatníků.

Technologická otázka

Poté, co jsme se věnovali politické otázce a došli k závěru, že stát by měl chránit embryonální lidské bytosti, stejně jako chrání lidské jedince v pozdějších vývojových stádiích, musíme nyní věnovat pozornost tvrzením vědy, především biomedicínského výzkumu. Pro mnoho vědců představuje výzkum kmenových buněk hledaný svatý grál, možnost, jak radikálně rozšířit hranice našeho poznání a překročit omezení lékařské terapie. Je nepravděpodobné, že by se vědcům a výzkumným pracovníkům v medicíně líbila omezení, jež zde obhajujeme.

Jaké alternativy tedy můžeme navrhnout vůči embryo-destruktivnímu výzkumu? Musíme poznamenat, že striktně řečeno není pro nás nezbytné chovat naději ve vědecký výzkumný program, který by mohl splnit všechny potřeby, jež podle slibů vědců splní výzkum embryí. Nelze totiž pochybovat, že zapojení etiky do vědy a medicíny výzkumu občas vyžaduje oběti. Možná by se dosáhlo velkých pokroků v léčbě rakoviny, pokud bychom prováděli smrtelné experimenty na

pacientech v konečném stadiu choroby. Možná by se v konečném důsledku více životů zachránilo, než zmařilo. Nicméně podobné počty jsou nepodstatné: morální požadavek respektovat lidské osoby potírá podobné naděje ve „větší dobro“.

Stojí však za to poukázat na množství vědecky zatím ne zcela probádaných možností, které by mohly představovat cesty, po nichž se eticky korektní a relativně nekontroverzní výzkum může vydat. Není jasné, zda každá z možností, které navrhuje, nakonec přinese své plody. (Stejně tak ale není jasné, zda přinese své plody výzkum embryonálních zárodečných buněk). Bylo by ale nepochybně nerozumné tyto možnosti ignorovat ve prospěch dogmatického tvrzení, že pouze výzkum embryonálních zárodečných buněk může nakonec přinést významný prospěch.

V první kapitole jsme upozornili na možnost terapií prostřednictvím dospělých zárodečných buněk jako na jednu z těchto cest. Věříme tomu, že podobný výzkum je velmi slibný; ve skutečnosti z něj již má mnoho lidí prospěch. Zdá se také, že výzkum nezahrnuje žádná etická rizika, což by mu mohlo dát vysokou prioritu v očích těch, kteří by rádi prováděli vědecký výzkum zodpovědným způsobem. Vědecké výzkumy rovněž ukázaly, že zárodečné buňky získané z tkáně placenty mohou vědcům nabídnout mnohé z těch výhod, o kterých doufají, že je získají z embryonálních zárodečných buněk. Stejně jako u dospělých zárodečných buněk s nimi nejsou spojeny žádné etické problémy.

Povzbudivý se nám rovněž zdá návrh některých vědců dediferencovat dospělé somatické buňky zpět do stadia pluripotence, jakou mají embryonální zárodečné buňky. Připomeňme si, že jak se embryo vyvíjí, jeho buňky se díky „vypnutí“ různých genů specializují. Zpětná diferenciací by mohla vrátit buňky zpět před vypnutí genů. Tyto pluripotentní buňky by bylo možné posléze nasměrovat vůči jednomu či jinému typu diferencované tkáně, úplně jako kdyby to byly embryonální zárodečné buňky. Protože součástí tohoto návrhu není tvorba či zabíjení lidských embryí, nepřipadá nám o nic více

morálně problematický, než je pokračující výzkum dospělých zárodečných buněk.

Další dva návrhy také vypadají slibně, třebaže se v nich skrývá eticky sporný bod. (Pro další diskuzi o etických, vědeckých a praktických důsledcích těchto návrhů odkazujeme čtenáře na Bílou studii Prezidentské rady pro bioetiku *Alternativní zdroje lidských pluripotentních zárodečných buněk*.¹³³) První návrh radí získávat buňky z mrtvých embryí, která zahynula po skončení procesu oplodnění *in vitro*, v naději, že si i nadále zachovají svou pluripotencialitu. Ačkoli tato možnost nezahrnuje zabíjení embryí, měla by vyžadovat mnohem spolehlivější způsob určení smrti zmrazených embryí, nežli jaký máme dosud k dispozici.

Druhý návrh předložil člen Prezidentské rady pro bioetiku Dr. William Hurlbut, jenž věří, že díky poznatkům získaných z pokusů na zvířatech bude velmi brzy možné vyrábět „biologické artefakty“, ontologicky odlišné od raných lidských bytostí, z nichž půjde získávat zárodečné buňky.¹³⁴ Postup, který Hurlbut navrhuje, se nazývá *pozměněný přenos jader* (*altered nuclear transfer*, ANT) a určitým způsobem se podobá přenosu jader somatických buněk neboli klonování. V průběhu procesu ANT se však jádro somatické buňky musí před přenosem do oocyty zbaveného jádra pozměnit tak, aby se zajistilo, že vznikající objekt „bude postrádat esenciální vlastnosti a schopnosti lidské bytosti“.¹³⁵ Výsledný produkt se popisuje různě, jako tkáňová kultura, teratom či zasněť hroznová.

Pokud má tato procedura nabídnout skutečnou a morálně správnou alternativu k embryo-destruktivnímu výzkumu, je nezbytné, aby vědci měli jistotu, že výsledným produktem celé procedury není embryo. Někteří se obávají, že spíše než neembryonální objekt by se vědcům mohlo podařit vytvořit vadné či významně poškozené lid-

¹³³ THE PRESIDENT'S COUNCIL ON BIOETHICS, „Alternative Sources of Human Pluripotent Stem Cells“, květen 2005, přístupné na adrese www.bioethics.gov.

¹³⁴ Srov. HURLBUT, W. B., „Altered Nuclear Transfer as Morally Acceptable Means for the Procurement of Human Embryonic Stem Cell“, *Perspectives in Biology and Medicine* 48 (2005), str. 211–229.

¹³⁵ „Alternative Sources of Human Pluripotent Stem Cells“, str. 37.

ské embryo.¹³⁶ Bylo by navíc nutné zjistit, zda lze získávat vajíčka, aniž by ženy musely podstupovat bolestivý a případně i nebezpečný proces hormonální stimulace k navození superovulace.¹³⁷ Nicméně i s těmito výhradami může nakonec být návrh Dr. Hurlbuta záslužný a mohl by se zpočátku naplňovat s využitím živočišných buněk a vajíček, aniž by vznikaly nějaké etické obavy.

Bílá studie Prezidentské rady pojednává i o dalším návrhu, o němž si myslíme, že je problematičtější: získávání pluripotentních buněk z živých embryí prostřednictvím biopsie, která se již provádí u embryí získaných oplozením *in vitro*, aby se zjistilo, zda se u nich projevuje nějaká genetická vada, pokud budou vneseny do dělohy a je jim umožněn další růst a vývoj (takzvaná preimplantační diagnostika – PID). Není však dosud jasné, zda je možné z embrya odebrat dostatek pluripotentních buněk bez jeho následného poškození, anebo dokonce i usmrcení.¹³⁸

Mnohem důležitější je však z etického hlediska následující úvaha. Všechny uznávané normy etiky výzkumu jednoznačně odsuzují provádění invazivního experimentálního výzkumu na lidských jedincích, včetně odstraňování částí jejich těla, z neléčebných důvodů a bez informovaného souhlasu. Není zde podstatné, že embrya nejsou schopna vyjádřit informovaný souhlas: nevěříme, že osobám nacházejícím se v kómatu je možné odebírat orgány, dokonce i kdyby je to nijak nepoškozovalo. (Osobě nacházející se v dočasném kómatu bychom neodebrali ledvinu, i kdyby její tělo po tomto zákroku fungovalo stejně dobře jen s jednou ledvinou).

Pokud, jak jsme dokazovali, jsou embrya lidské bytosti, potom je nepochybně chybné podrobovat je experimentům a procedurám, které by všichni uznali jako formy útoku, pokud bychom je aplikovali

¹³⁶ K obhajobě tvrzení, že v procesu ANT se netvoří lidská embrya, srov. BRUGGER, E. CH., „Moral Stem Cells“, *First Things* 163 (květen 2006), str. 15–17.

¹³⁷ Při superovulaci dozrává ve vaječniku dárkyně větší počet vajíček. Pozn. překladatele.

¹³⁸ Rozhodně je ale nutné buňky odebrané pro PID kultivovat, aby bylo možné uskutečnit příslušné analýzy; tím se vytvoří jednovaječné dvojče zhotovené jednoznačně jedním a pouze proto, aby bylo zničeno. Pozn. P. Hach.

na lidské bytosti v pozdějších stádiích vývoje. Smýšlet jinak znamená proviňovat se formou diskriminace založené na věku; jistě, ne tak velkou, jakou jsou vinni ti, kteří ničí lidská embrya, nicméně jde o nespravedlivou formu přístupu.

Soudíme, že výzkum dospělých zárodečných buněk, dediferenciace somatických buněk a přenosu pozměněných jader si zaslouží investice a mohou přinést eticky přijatelné způsoby získávání pluripotentních lidských zárodečných buněk. Rádi bychom také věděli, zda lze dosáhnout pokroku v rozlišování mrtvých embryí od živých při uchovávání ve zmrzlém stavu, třebaže se pravděpodobně nejedná o dlouhodobé řešení. V každém případě tyto možné strategie navrhování nedestruktivních způsobů získávání pluripotentních buněk jasně ukazují, že vědecký výzkum vyžadující tyto buňky nemusí být zastaven rozhodnutím respektovat životy embryonálních lidských bytostí. A ani by zastaven být neměl: tvrdili jsme, že stát existuje nejenom proto, aby chránil, ale také aby podporoval tělesnou a duševní pohodu svých obyvatel. Pokud určité směry vědeckého výzkumu nabízejí naději výrazného vědeckého pokroku, aniž by narušovaly zdraví nejmladších lidských bytostí mezi námi, potom by jim stát měl poskytnout podporu nutnou k tomu, aby výzkum vydal své plody. Ve shodě s tím předkládáme následující návrh:

Technologický návrh: Vlády jednotlivých států by měly výrazně zvýšit finanční podporu výzkumu dospělých, plových a placentálních zárodečných buněk. Kromě toho by vědci měli provádět soustavný výzkum (který by měl stát podporovat) procesů dediferenciace somatických buněk, pozměněných přenosů jader a technik umožňujících rozlišení živých kryogenně uchovávaných embryí od těch mrtvých.

Kulturní otázka

Úplně nakonec musíme položit kombinovanou morální a kulturní otázku, k níž nás přivedla studie Ronalda Greena. Je jasné, že vět-

šina podnětů pro výzkum embryonálních zárodečných buněk vychází ze skutečnosti, že prostě existuje příliš mnoho embryí odsouzených k neomezenému uchovávaní v tekutém dusíku či k případnému zpopelnění. V lidské historii se zcela jistě jedná o bezprecedentní okolnosti: statisíce zrozených lidských bytostí, které se nacházejí v jakémsi limbu, s velmi malou nadějí, že se někdy dočkají dospělosti. Jaká na tento stav věcí existuje rozumná odpověď pro ty, kteří jsou stejně jako my přesvědčeni, že lidská embrya jsou lidské bytosti? Jedná se o příliš obtížnou otázku, než abychom na ni mohli odpovědět ke spokojenosti všech, proto pouze naznačíme dva způsoby, jak by podle nás měla být zodpovězena.

První odpověď je zcela zřejmá: tvorba a zmrazování nadbytečných embryí v souvislosti s oplozením *in vitro* by nás měly vést k vážnému morálnímu zamyšlení. Přinejmenším by tato praxe měla skončit, pokud chceme být kulturou, která si váží života a dětí, a ne kulturou, jež s nimi obchoduje, činí si z nich pouhý nástroj či je vydává všanc požadavkům nových technologií. Reforma průmyslu asistované reprodukce by tedy na listině částečných řešení naší kulturní a morální otázky ohledně přebývajících lidských embryí měla stát hodně vysoko. Můžeme začít pohledem na příklad Itálie: italské zákony párům nepovolují oplození více než tří vajíček a všechna úspěšně oplozená embrya musejí být implantována matce.

Další možností, o níž se domníváme, že by se měla z morálního hlediska důkladně zvážit, je adopce embryí. V posledních několika letech si lidé tuto variantu volí stále častěji, často rodiny, které chtějí zmrazená embrya zbavit jejich nelidského údělu. Někteří lidé se však dosud ptají, zda je to morálně správné, a my některé z jejich obav sdílíme. Pokud se hlavním motivem pro adopci embrya stává touha ženy nosit ve svém lůně dítě, potom můžeme být nebezpečně blízko chápání dětí jako prostředků k uspokojování našich přání. Pokud se však adopce embrya uskuteční jako láskyplná odpověď manželské dvojice na potřeby velmi mladého dítěte, potom se potenciálně staví na stejnou morální rovinu, na které se nachází tradiční adopce, plně ve shodě s respektem k lidskému životu. Podobně může být záchrana

embrya bez adopce (tj. dítě je nabídnuto k adopci po narození) formou služby, kterou může žena poskytnout těmto nejmladším lidským bytostem. Ve shodě s tím předkládáme v odpovědi na kulturní otázku následující návrh:

Kulturní návrh: Jednotlivé státy by měly zákonem regulovat produkci lidských embryí prostřednictvím procedury oplodnění *in vitro*, aby tak zajistily, že páry nevytvoří více embryí, nežli o kolika se dá rozumně předpokládat, že je žena donosí až do porodu. Pokud se organizace sjednávající adopce dětí chtějí zaměřit na osud miliónů embryí, měly by spolupracovat s klinikami asistované reprodukce a nemocnicemi, aby párům nabídly možnost adoptovat embrya, kterých se jejich biologičtí rodiče z nějakého důvodu zřekli.

Náš poslední návrh může připomínat příběh, který jsme uvedli na začátku naší knihy: příběh o Noemovi a potopě. Věříme, že jeho historie je tak inspirující, protože je zcela jasné, že Noemovi záchranáři zachránili život konkrétní lidské osobě – Noemovi. A nelze popřít, že existuje mnoho dalších lidských osob v přesně stejné svízelné situaci, v níž se nacházel Noe, jejichž potřeba záchrany je nezávislá na rozměrech počasí. Naše země musí zaměřit svou pozornost na jejich osud, nikoli jejich využíváním jako pouhého biologického materiálu, ale tak, že akceptují, že jsou to ve všech směrech lidské bytosti a uznají naši povinnost chránit a podporovat jejich životy, od samého počátku až po jejich přirozený konec.